

Samenvatting onderzoeksrapport ‘Forensisch DNA-onderzoek: een rechtsvergelijkende verkenning’

Dit onderzoeksrapport behelst de verslaglegging van een rechtsvergelijkend onderzoek naar het juridisch kader van de toepassing van forensisch DNA-onderzoek in strafzaken. Naast Nederland zijn de volgende vergelijkingslanden in de studie betrokken: België, Duitsland, Engeland & Wales en Frankrijk. Het rapport bestaat uit acht hoofdstukken en een omvangrijke set bijlagen. Deze bijlagen hebben betrekking op de samenstelling van de begeleidingscommissie, de geraadpleegde respondenten in de verschillende landen, de in dat verband gebezigde vragenlijst en een weergave van de regelingen in de vorm van matrices. Daarenboven zijn per land de (belangrijkste) toepasselijke regelingen in afzonderlijke bijlagen toegevoegd.

De opzet van het onderzoek was het beschrijven van het juridisch kader aan de hand van de rechtsbronnen, te weten wet- en (uitvoerende) regelgeving en, waar relevant, rechtspraak. Uiteraard speelt bij het achterhalen en interpreteren van deze bronnen ook de doctrine een rol. Om vervolgens de vergelijking wat betreft het juridisch kader te voltrekken is de Nederlandse regeling tot uitgangspunt genomen. De vergelijkingslanden zijn vanuit de Nederlandse situatie belicht. Wat betreft de praktijk lag het voor de hand via vragenlijsten en interviews te werken. In de opzet hadden de onderzoekers het plan per vergelijkingsland te zoeken naar respondenten in (a) de sfeer van de wetgeving, (b) het beleid, ook met betrekking tot de internationale uitwisseling van gegevens (rechtshulp) en (c) de dagelijkse praktijk. Een vragenlijst (bijlage 3) diende als leidraad bij de gesprekken en bij contact via e-mail die met de in totaal 20 respondenten in de diverse landen zijn gevoerd. Echter, het idee per land respondenten op elk van de genoemde gebieden (regelgeving, beleid, praktijk) te vinden, hebben de onderzoekers deels moeten verlaten. Het terrein blijkt hoogst gespecialiseerd en in de regel komt men via verwijzingen eigenlijk overal bij dezelfde (groepen) van personen terecht.

Centraal in dit rapport staat de vraag wat in de vier genoemde vergelijkingslanden, in vergelijking tot Nederland, het juridisch kader en de daaraan gerelateerde praktijk inzake DNA-onderzoek in strafzaken is – in het bijzonder wat betreft de verkrijging, de bewaring en het beheer, het (bewijs)gebruik en de internationale uitwisseling van onderzoeksgegevens. Het voornaamste doel daarbij is om na te gaan of Nederland in vergelijking met de overige landen een adequaat wettelijk kader heeft voor forensisch DNA-onderzoek in het strafproces, en hoe de praktijk zich verhoudt tot deze regelgeving. De selectie van de vergelijkingslanden is onder andere ingegeven door argumenten als nabijheid, toegankelijkheid en vergelijkbaarheid, alsmede door het feit dat Nederland met de betreffende landen een intensief rechtshulpverkeer onderhoudt.

Voor wat betreft het juridisch kader inzake het gebruik van DNA-onderzoek in strafzaken, heeft het onderzoek de volgende bevindingen opgeleverd. In Nederland kan de officier van justitie in het belang van het onderzoek bevelen dat van de verdachte van een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid, tegen wie ernstige bezwaren bestaan, celmateriaal zal worden afgenomen. Van een veroordeelde kan celmateriaal worden afgenomen indien het een veroordeling betreft voor een misdrijf als omschreven in artikel 67 Sv eerste lid. Een opdracht tot DNA-onderzoek kan ook worden gegeven indien de verdachte of een derde (slachtoffer, getuige,

deelnemer aan een grootschalig DNA-onderzoek) daaraan toestemming heeft verleend.

In België mag DNA worden afgenomen aan verdachten in het belang van het opsporingsonderzoek, en van veroordeelden (tot onvoorwaardelijke gevangenisstraf of internering. In Frankrijk kan DNA worden afgenomen van personen tegen wie sterke verdenking bestaat dat zij specifieke, in de wet opgesomde (zware) misdrijven hebben begaan, met het oogmerk om hun DNA-profiel in de databank op te nemen (de wet vermeldt niet de eis van het onderzoeksbelang): voorts van verdachten van zwaardere en lichtere misdrijven (crimes et délits) om hun profiel te vergelijken met de in de databank opgenomen profielen maar dan zonder opname in de databank, en van veroordeelden wegens de in de wet opgesomde zware misdrijven. In Duitsland kan DNA worden afgenomen van verdachten, getuigen en slachtoffers, en van veroordeelden. Wanneer het van verdachten wordt afgenomen met het oog op het onderzoek in de concrete strafzaak gelden geen nadere eisen. Gaat het om de afname van een verdachte van wie wordt gevreesd dat hij in de toekomst weer misdrijven zal begaan en van veroordeelden, dan gelden wel zwaardere eisen. In Engeland en Wales mag DNA worden afgenomen wanneer de betrokkene zich in detentie bevindt bij de politie en er redelijke gronden zijn om aan te nemen dat hij betrokken is bij een recordable offence (dat is ruimer dan de Nederlandse verdenking van art. 27 Sv!). Tevens geldt als eis dat er een redelijke grond is om aan te nemen dat het onderzoek zal bijdragen aan de bevestiging dan wel weerlegging van de betrokkenheid bij het feit. Dat is een formulering van het ‘onderzoeksbelang’.

Tevens is een onderzoek gedaan naar het zogeheten grootschalig DNA-onderzoek in de diverse landen. In Nederland dient voor een grootschalig DNA-onderzoek door de Hoofdofficiers van Justitie toestemming te worden gevraagd aan het College van Procureurs-Generaal. Bij een aanvraag dient beargumenteerd te worden waarom dit ‘laatste redmiddel’ noodzakelijk is, en waarom er geen ander opsporingsmiddel voorhanden is dat tot de dader zou kunnen leiden. Daarnaast moet beschreven worden hoe – en op grond van welke overwegingen – de kring van te onderzoeken personen eruit zal zien en hoe groot de omvang van die groep naar schatting zal zijn. In België is een grootschalig onderzoek wettelijk niet toegestaan. Echter, uit de praktijk blijkt dat van deze mogelijkheid incidenteel wel gebruik is gemaakt. Duitsland kent momenteel nog geen wettelijk kader voor grootschalig onderzoek, maar op 8 juli 2005 heeft de Bundesrat een wettelijke regeling aanvaard die nog in 2005 zal worden ingevoerd. In Duitsland vindt een grootschalig onderzoek plaats op initiatief van het Openbaar Ministerie en de politie. Volgens de nieuwe, in 2005 in te voeren regeling is een schriftelijk en gemotiveerd rechterlijk bevel vereist. In Engeland gaan alle grootschalige DNA-onderzoeken uit van de politie. Frankrijk kent geen wettelijk kader voor grootschalige onderzoeken.

Alle onderzochte landen kennen voorzieningen voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer; in ons land geschiedt de verwerking van gegevens verkregen uit DNA-onderzoek overeenkomstig het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en de Wet Bescherming Persoonsgegevens. De privacywetgeving verschilt nogal per land, en de diverse regelingen zijn dan ook moeilijk met elkaar te vergelijken. De Nederlandse regeling lijkt uit het oogpunt van zorgvuldigheid zeker niet onder te doen voor de onderzochte buitenlandse regelingen. Vergeleken met de Engelse regelgeving valt op dat de Nederlandse meer waarborgen voor de bescherming van de persoonlijke

levenssfeer bevat. Dat blijkt met name uit de Engelse regelgeving voor het verwijderen van DNA-profielen uit de databank. Als eenmaal is ingestemd met DNA-onderzoek, kan door de betrokken persoon geen verwijdering van het uit dat onderzoek resulterende profiel worden verkregen.

De internationale uitwisseling van DNA-informatie verloopt momenteel vooral via reguliere rechtshulp, en deels via politiesamenwerking. De landen besproken in het rapport kennen geen specifieke rechtshulpregeling met betrekking tot het uitwisselen van DNA-profielen. Omdat Nederland DNA-informatie beschouwt als justitiële informatie en niet als politieke informatie, is een uitwisseling op permanente basis of via Interpol op dit moment niet mogelijk; er is altijd een officieel rechtshulpverzoek vereist. Met Duitsland is er in maart 2005 dan ook een aanvullend rechtshulpverdrag ondertekend waar ook dit onderwerp deel van uitmaakt. Verder is op 27 mei 2005 het Schengen III-verdrag (het verdrag van Prüm) ondertekend. Het zal in 2006 worden geratificeerd.